

Başlarken

Uçak Krizi Tarımı Vuracak mı?

*Gökhan Kilit

6

AB'nin Rusya ambargosu konusundaki tecrübesi Türkiye'ye yol gösterebilir

Rusya'nın Tarım Ürünleri Ambargosu
Uçak krizi sonrasında gündeme gelen yaptırımlarla ilgili Rusya ilk adımı attı. Rusya, 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde, bazı tarım ürünlerinin ithalatına yasak getirmeye hazırlanıyor. Yasaklanması öngörülen ürünler listesinde; domates, soğan, arpacık soğanı, karnabahar, brokoli, salatalık, portakal, mandalina ve diğer turunçgiller, elma, üzüm, armut, şeftali, kayısı, erik, çilek, karanfil, tavuk eti, hindi eti ve tuz yer aldı. Buna karşılık limon, kırmızı et, süt ürünleri ve balık ise yaptırım listesine girmeyen ürünler oldu. Türkiye'den endüstriyel ürünlerin kısıtlanması ile ilgili bir yasak olmadığını açıklayan Rusya, tarım ürünleri ile sebze ve meyve alımlarının yasaklanacağını ancak sınırlamaların enflasyon baskısı yüzünden birkaç hafta ertelenebileceğini duyurdu.

Çok uzak değil, Rusya'nın geçtiği yıl AB'ye uyguladığı tarım ürünleri ambargosun ardından, ülkemizden Rusya'ya olan gıda ürünleri ihracatında çok büyük artış yaşanması bekleniyor, özellikle sebze meyve ihracatında yüzde 40'a varan artışlar öngörülmüyordu. O günlerde hayale kapılmak yerine doğru planlama ile bu süreci uzun vadeli fırsata çevirmek sektör için en doğrusu oldu. Pazarın büyüklüğü ve sürekliliği için gerekli olan buydu. Çünkü, Rusya'ya olan gıda ürünleri ihracatımızda zaten dönemsel olarak kimyasal kalıntı iddiaları nedeniyle sorunlar yaşıyordu. Gıda güvenliği konusunda en sıkı uygulamalara sahip AB'ye ihraç ettiğimiz ürünlerin zaman zaman Rusya'dan geri döndüğüne şahit olduk. Rusya'nın AB'den ithalatını kesmesi, aslında çok büyük fırsatlar sunmasına rağmen, Türkiye'ye sanıldığı kadar büyük bir avantaj sağlamadı. Sürecin iyi değerlendirilmesi halinde Türkiye, pazardaki konumunu güçlendirmesi açısından büyük oranda fayda sağlayacaktı. Rusya tarafından AB'ye uygulanan ambargo ile Rusya pazarı Türkiye için bir anda "eski ama yeni" bir alternatif olacaktı. Ancak bugün geldiğimiz noktada, iki ülke arasında yaşanan uçak krizi ile birlikte, bu önemli ihracat pazarımıza tarım ürünleri satamama tehlikesiyle karşı karşıyayız.

Peki, yaşanan son gelişme ile gıda ürünlerimize getirilen ambargo tarım sektörümüz tarafından nasıl karşılanacak? Bu soruya cevap bulmaya çalışırken, bir yılı aşkın süredir aynı durumla karşı karşıya kalan AB'nin bu süreçten nasıl etkilendiğini ve hangi tedbirleri aldığını da mercek altına alıyoruz.

Rusya ile Tarımsal Ticaret Verileri

Türkiye'nin tarım ürünleri ticaretinde Rusya ilk sıralarda yer alırken, iki ülkenin birbirleri ile yaptığı tarım ürünleri ticaretinin özellikle 2006 yılından sonra arttığı gözlemleniyor. Türkiye'nin Rusya'ya sattığı tarım ürünleri içerisinde meyve ve sebzelerin payı yüzde 90'ın üzerindedir, ithalatta ise hububatın payı yüzde 80'den fazla. Rusya, tarımda önemli bir ithalatçı ama aynı zamanda özellikle tahıl ve yağlı tohumlarda önemli bir ihracatçı. Türkiye, başta yaş sebze ve meyve olmak üzere bir çok ürünü ihraç ediyor. Ancak ihraç ettiğinden çok daha fazlasını ithal ediyor.

Küresel ticaretteki verilerimizi paylaşıırken de belirttiğimiz gibi tarım ürünleri ihracatımızın 1,27 milyar doları Rusya'ya yapılıyor. İthalatımızın ise 2,8 milyar doları Rusya'dan gerçekleşiyor. Görüldüğü gibi Rusya'ya karşı tarım ve gıda ürünlerinde dış ticaret açığımız 1 milyarın üzerinde. Türkiye ile Rusya arasındaki yaklaşık 4 milyarlık bir tarımsal ürün ticareti bulunurken alınan ambargo kararının iki tarafa da etkilerinin olacağı aşikar.

Türkiye ile Rusya arasında yaklaşık 4 milyar dolarlık tarım ticareti bulunuyor

AB'ye uyguladığı ambargonun sonuçlarını değerlendirirken de göreceğiz. Rusya ile tarım ürünleri ticareti yoğun olan AB üye ülkeleri, doğal olarak en çok etkilenenler oldu. Ancak ihracatında pazar genişliği bulunan AB üye ülkeleri süreci daha az zararlı geçiriyor. Hatta aralarında ihracatını artıran ülkeler de var.

Ortadoğu, Afrika, Kafkaslar, Balkanlar, Orta Asya ve AB önceliğimiz olsa da ülke olarak uzaklık gözetmeden her ülkenin tarımsal ithalat ihtiyacına cevap verecek konumda olmalıyız. Alternatif pazarlardan pay alabilmek için baz pazarlarda fiyatlarımızı düşürmek zorunda kalabiliriz. Aradaki fark da devlet tarafından karşılanmalı. Başta üretici olmak üzere tarımsal gıda zincirinin tüm unsurlarını gözetmeliyiz.

Rusya'nın tavuk eti ithalatına yönelik kısıtlama kararının ise sektör üzerinde çok fazla olumsuz etki yapmayacağı söylenebilir. Türkiye, Rusya'ya bu alanda 2015'in ilk 10 ayında toplam 8 milyon dolar ihracat gerçekleştirdi. Rusya ile Türkiye arasındaki ticarete çok büyük ihracat potansiyelimiz olmasına rağmen beyaz et sektörü, çok önemli bir konuma sahip değil. Beyaz et sektörü açısından en önemli ülke Irak, çünkü Türkiye'de beyaz et ihracatının yüzde 60-65'i Irak'a yapılıyor.

Krizin Etkileri Erken mi Başladı?

Yaşanan krizden hem Türkiye hem Rusya pazarı etkilenecek gibi gözüküyor. 143 milyon nüfusa sahip Rusya tabii ki Türkiye için önemli bir pazar ancak Türkiye'nin devreden çıkması ile zaten AB ve ABD'ye ambargo uygulayan Rusya bu yoğun nüfusu nasıl besleyecek? İhtiyaç duyduğu ürünleri üretmesi mümkün olmayan Rusya'nın bu ürünleri yakın pazarlardan karşılaması olası gözüküyor. Bu da fiyat artışı demek. Ambargo sonrası Rusya pazarında 2 puanlık bir enflasyon artışı uzmanlar tarafından konuşulmaya başlandı bile.

Rusya tarım ürünlerimize getirdiği yasakta narenciye ürünleri içerisinde limonu listeye dahil etmedi çünkü limon ihtiyacının yüzde 80'ini Türkiye karşılıyor. Aynı şekilde dünya ticaretinin yüzde 75'ine hakim olduğumuz fındıkta yasaklı ürünler listesinde yok. AB'ye uygulamaya devam ettiği ambargoda yer alan et ürünlerine de bir sınırlama getiriyor.

Rusya'ya yaptığımız tarımsal ihracat içinde en önemli pay 622 milyon dolarla meyve ve 385 milyon dolarla sebze olarak görülüyor. Meyve grubunda öne çıkan ürünler turunçgiller ve üzüm olurken, sebze ürünlerinde domates en önemli ihraç kalemi. Bunların yanında su ürünleri, yağlı tohum ve kanatlı et ürünlerinde önemli potansiyelimiz bulunuyor. Rusya'dan yaptığımız ithalatta ise hububat ve yağlı tohum ürünleri ilk sırada.

Rusya Pazarı Nasıl Etkilenir?

Rusya'nın yaklaşık 43 milyar dolarlık tarım ve gıda ürünleri ithalatı var ve dünyanın önemli gıda ithalatçısı ülkelerinden biri. Rusya'nın ithalat yaptığı ülkeler içerisinde Türkiye'nin payı yaklaşık yüzde 3'ken, bir yıl önce boykot kararı aldığı AB ve ABD'den tarımsal ürün ithalatı, toplam ithalatının yüzde 50'ye yakını oluşturuyordu.

Rusya aldığı bu kararlar gıda ürünlerimize yasak getirirken, akıllara, şu soru geliyor: Bu kararın Rusya pazarına hiç mi etkisi olmayacak? Yıllar önce Rusya, yağ sebze ve meyvemizde

insan sağlığına zararlı kimyasal maddeler bulunduğu gerekçesiyle ithalat yasağı olasılığını gündeme getirmişti. O dönemde Rusya'da ki basın organlarında Türkiye'den gelen ürünleri savunan haberler yer almıştı. Çünkü tarım ürünlerimizin kalite ve fiyat açısından Rusya pazarında dengeleyici unsuru var. Rusya'nın en büyük tedarikçisi olduğu AB'ye uyguladığı yasağın ardından, coğrafi açıdan en yakın pazarı oluşturan ve ihtiyacı karşılaması açısından önemli üretim rakamları bulunan Türkiye'den de gıda ürünlerini almaya çalışacak olması Rusya pazarında enflasyonist bir baskı oluşturacak.

Çözüm Alternatif Pazarlar Yaratmak mı?

Rusya'nın tarım ürünlerine yönelik uygulayacağı kısıtlama karşısında, Türkiye'nin ihracatını desteklemesi, mevcut pazarlarını koruması ve yeni pazarlara yönelmesi gerekiyor. Genel olarak ihracatın belli pazarlar üzerine yoğunlaşması o pazara yönelik gelişmelere bel bağlıyor. Bunun örneğini yazımızın ilerleyen bölümlerinde, Rusya'nın

Başlarken

◀ Domates ve salatalık gibi ürünlerde Ocak-Ekim 2015 döneminde Rusya önemli miktarda ihracat gerçekleştirdi. 1 Ocak 2016 tarihinde başlayacak kısıtlama ilk olarak sera üretimini etkileyebilir. Yaşanın henüz başlamamış olmasına rağmen çıkan haberler piyasayı tedirgin etti. Tüccarın piyasaya girmekte tereddüt etmesi, üretici fiyatlarını etkiliyor. Örneğin limon için herhangi bir yaptırım olmamasına karşın limonun kilogram fiyatı 1,50 liradan 80 kuruşa geriledi. Aynı gerileme yasak kapsamında olmayan biber için de geçerli. Genel olarak sebze-meyve piyasasında yüzde 25 ile 45 arası değişen fiyat gerilemeleri yaşanıyor. Bu sürerse üretici ve üretim zarar görür. Türkiye'nin gıda güvencesi tehlikeye girer. Bu nedenle ihtiyatlı davranmaya ihtiyaç var.

Aynı Ambargo AB'ye de Uygulanıyor
7 Ağustos 2014 tarihinde Rusya, AB, ABD, Kanada, Avustralya ve Norveç'e gıda ürünleri ticaretinde kısıtlamalar getirdi. 25 Temmuz 2015 tarihinde de Rusya'ya yönelik ithalat yasağını bir yıl daha (Ağustos 2016) uzattığını açıklarken, listeye İzlanda, Lihtenştayn, Arnavutluk ve Karadağ'da dahil oldu. Rusya, bununla birlikte 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren de Ukrayna'ya gıda ambargosu uygulayacağını açıkladı. Peki, dünyanın en önemli tarımsal ürün ihracatçısı AB'ye bu yaptırımların bir yıllık etkileri ne oldu?

Rusya'nın en büyük gıda tedarikçilerinin başında gelen AB, geçtiğimiz bir yıl nasıl değerlendirdi? Rusya'nın bu konudaki yaptırımların başladığı tarihten itibaren 12 ayı kapsayan Ağustos 2014- Temmuz 2015 döneminde AB'nin nasıl etkilendiğini ve nasıl önlemler aldığını inceleyelim.

AB'nin Rusya'ya yaptığı tarımsal gıda ürünleri ihracatı, Ağustos 2014-Temmuz 2015 arasında yüzde 43 düşüşle 11 milyar eurodan, 6,3 milyar euroya geriledi.

AB yürürlükte olan ambargo süresince mevcut pazarlardaki konumu güçlendirme ve alternatif pazarlara yönelme çalışmalarına hız verdi. Çalışmaların etkisini hissetmeye başlayan AB, bu dönemde, üçüncü ülkelere yapılan toplam tarımsal gıda ihracatını, bir yıl öncesine kıyasla yüzde 5,7 artırdı. 2015'in ilk yarısı boyunca da olumlu gelişmeler gösteren sektör, yılın ikinci yarısı da pozitif eğilime devam etti. Temmuz 2015 ihracat rakamları, Temmuz 2014 rakamlarına göre yüzde 8 artış gösterdi.

Rusya ambargosu süresince AB, Rusya'ya yapılan yurtdışı satışların kayıplarını ve ihracat miktarını diğer ana istikametlerde ve alternatif pazarlarda artırarak telafi etmeyi başarmış gibi görünüyor. AB'nin bu dönemde ihracattaki alternatif pazarlardaki kazanımları, Çin'de yüzde 33, Güney Kore'de yüzde 29, Hong Kong'ta yüzde 19, ABD'de yüzde 16 ve İsviçre'de yüzde 5 olarak kaydedildi.

Bunun yanında, alınan tedbirler doğrultusunda, AB'nin Arap ülkelerine yaptığı ihracatta da artış gerçekleşti. Başta Mısır (yüzde 26) olmak üzere Birleşik Arap Emirlikleri (yüzde 14) ve Suudi Arabistan'da (yüzde 10) önemli kazanımlar elde edildi.

Yasaktan etkilenen sektörlerin Ağustos 2014-Temmuz 2015 döneminde üçüncü ülkelere olan ihracatında; domuz eti ihracatı değeri bir önceki sene ile karşılaştırıldığında aynı seviyede, büyükbaş hayvan ihracatında yüzde 23 ve kümes hayvanı ihracatında ise yüzde 5 artış gözlemlendi.

En çok etkilenen sektörlerin başında gelen süt ürünlerinde ise tereyağı ihracatı yaşadığı ilk şokun ardından zorlukların üstesinden gelerek Orta Doğu pazarında satışların da etkisiyle bir önceki seneye kıyasla yüzde 3 artış gösterdi. Ancak aynı olumlu etkiler maalesef diğer süt ürünlerinde sağlanamadı. Özellikle, peynir ihracatı yüzde 14, yağsız süt tozu ihracatı yüzde 10 ve süt tozu ihracatı da yüzde 24 düşüş yaşadı. Bunun yanında, meyve ve sebzelerde geçen yılın aynı dönemine kıyasla ihracat değeri yüzde 12 geriledi.

Ambargo öncesi Rusya, AB tarım ürünleri için en önemli ihracat pazarıydı. AB'deki toplam meyve ve sebze satışının yüzde 29'u, peynir satışının yüzde 33'ü ve tereyağı satışının yüzde 28'i bu pazara gerçekleşiyordu. Ayrıca, Rusya pazarının domuz eti, kümes hayvanı eti ve sığır eti için de en önemli tedarikçi yine AB üye ülkeleriydi.

2014 yılında Rusya, AB'den 9,08 milyar euro tutarında tarımsal gıda ürünü ithal ederken, buna karşılık sadece 1,52 milyar euro ihracat gerçekleştirdi. Yani, AB Rusya'ya tarımsal ürün ticaretinde sektörde 7,5 milyar euro ticaret fazlası veriyordu.

Avrupa Komisyonunun açıkladığı verilere göre ambargodan etkilenen üretim değerinin 5 milyar euro olduğu tahmin ediliyor. AB'nin bu önemli pazarı kaybetmesi tarımsal gıda zincirindeki sektörlerle ciddi baskı oluştururken, eski

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile yakın ilişkileri bulunan ve bu çerçevede tarımsal ürün ihracatında pazar yoğunluğu Rusya olan bazı üye ülkelerin diğerlerinden daha fazla etkilendiği görülüyor.

AB'nin yaşadığı etkileri ve süreçte aldığı tedbirleri meyve ve sebze, süt ürünleri ve et ürünleri olmak üzere üç başlık altında inceleyebiliriz.

AB'nin Meyve ve Sebze Ticareti Ambargodan Nasıl Etkilendi?

Rusya yaşanın başlangıcını takip eden yılda (Ağustos 2014-Temmuz 2015 dönemi), AB dışındaki marketler için meyve ve sebzelerin toplam ihracat değeri, 2013-2014 yılının aynı dönemine göre yüzde 12 düşüşle 6,99 milyar eurodan 6,16 milyar euroya geriledi. Rusya'nın satışına hâlâ izin verilen kısıtlı meyve ve sebze ürünlerinde de sert düşüş yaşandı. Söz konusu ürünlerde 1,9 milyar euroluk ihracat değeri, 210 milyon euroya düştü.

Ambargo, meyve ve sebze ticaretinde bazı AB üye ülkelerini diğerlerinden daha kötü etkiledi. Örnek olarak sebze meyve ihracatının yüzde 55'ini Rusya ya gerçekleştiren Polonya bir önceki yılın aynı dönemine göre Rusya'ya gönderdiği meyve ve sebze satışlarında yüzde 99'luk kayıp yaşadı. Polonya sadece Rusya pazarında 1 yıl içerisinde 408 milyon euro kaybetti. Bu olumsuzluk Polonya'nın Rusya dışındaki pazarlara gerçekleştirdiği rakamlara da yansırken, Polonya genel olarak dış pazarlara olan meyve ve sebze ihracatının da yüzde 51 pazar kaybı yaşayarak 393 milyon euroya geriledi.

Litvanya'da durum çok farklı değildi. Yasaktan öncesi meyve ve sebze ihracatının yüzde 82'sini Rusya'ya gerçekleştiren Litvanya, bu alandaki ihracat gelirinde yaşadığı yüzde 44'lük düşüşle 426,61 milyon euroya geriledi. Litvanya bu dönemde 329 milyon euro tutarında sebze meyve ihracatı kaybı yaşadı.

Letonya'nın bu sektörde Rusya'ya gerçekleştirdiği sevkiyat değeri yüzde 47 düşüşle 10,47 milyon euroya geriledi.

Polonya, Litvanya ve Letonya'nın yanında, sebze ve meyve sektöründeki ihracatının yüzde 43'ünü Rusya'ya gerçekleştiren Belçika'da toplam ihracatında kayıplar yaşadı. Belçika'da sebze ve meyve ihracatında bir önceki seneye oranla yüzde 38 kayıpla 262,77 milyon euro tutarında ihracat gerçekleştirdi. ⑥

—*İKV Uzmanı